

Ενότητα 12η Του κόσμου το ψωμί

Βασικό λεξιλόγιο

- δοκιμάζω, τύχη, ευτυχία, ευτυχισμένος -η -ο, δυνατός -ή -ό, αδύνατος -η -ο, αδυνατίζω, ζύμη, ζυμάρι, ζυμώνω, γειτόνισσα, μαγείρισσα
- μάλιστα, γλυκό, ψωμί, ρίχνω, ζυμάρι, χωράφι, αλώνι, γέροντας, κορυφή, ιδρώτας
- πινακωτή, τεχνίτισσα, συντροφιά, ρόκα, μύλος, βράδυ, βραδινό, αργυρός -ή -ό, δισκοπότηρο, νύφη, θυσία, καλοσύνη
- ψωμί, ζυμαρικά, όσπρια, γαλακτοκομικά, λαχανικά, φρούτα, ψάρια, πουλερικά, αυγά, κρέας, γλυκίσματα, αναψυκτικά, ζύμη, υγεία, υγιεινός -ή -ό, κυλικείο
- Καραγκιόζης, Μπέης, κολοκυθοπατάτες, χήνα, παραγεμισμένος -η -ο, μπαχαρικά, όργωμα, θερισμός, ζύμωμα, σπορά, αλώνισμα, αρτοποιείο, κρεοπωλείο, βιβλιοπωλείο, ζαχαροπλαστείο, ιχθυοπωλείο, φαρμακείο, τυρόπιτα, ξηροί καρποί, φυσικός χυμός, σταφιδόψωμο, γιαούρτι

Γραμματικά – Συντακτικά φαινόμενα

α) Ευθύς και πλάγιος λόγος

Στον **ευθύ λόγο** μπορούμε με ευθύ, άμεσο τρόπο να ακούσουμε ή να διαβάσουμε τα λόγια κάποιου όπως ακριβώς τα είπε.

Π.χ. «Τελείωσα τα μαθήματά μου!» είπε η Μαρία.

Στον **πλάγιο λόγο** ένα τρίτο πρόσωπο μας μεταφέρει έμμεσα αυτά τα λόγια:

Π.χ. Η Μαρία είπε ότι τελείωσε τα μαθήματά της.

Όταν μετατρέπουμε τον ευθύ λόγο σε πλάγιο, κάνουμε τις εξής μεταβολές:

- Παραλείπουμε τα εισαγωγικά και τη διπλή τελεία.
- Χρησιμοποιούμε ρήματα όπως *είπε, απάντησε, ρώτησε* κ.ο.κ.
- Προσθέτουμε τα ονόματα των προσώπων.
- Χρησιμοποιούμε συνδέσμους για να ενώσουμε τις προτάσεις.
- Μετατρέπουμε τις ανεξάρτητες προτάσεις σε εξαρτημένες (ειδικές, βουλητικές, πλάγιες ερωτηματικές).
- Αλλάζουμε το πρόσωπο του ρήματος και της αντωνυμίας (όταν το απαιτεί το νόημα).
- Αλλάζουμε κάποιες λέξεις ανάλογα με το νόημα (π.χ. τώρα → τότε, εδώ → εκεί, αυτός → εκείνος κτλ.).
- Κάνουμε τις απαραίτητες αλλαγές στους χρόνους των ρημάτων.

β) Ορθογραφία θηλυκών ουσιαστικών σε -ισσα

Τα προπαροξύτονα θηλυκά ουσιαστικά που τελειώνουν σε -(ι)σσα γράφονται με **γιώτα** και **δύο σίγμα**.

Π.χ. *βασίλισσα, αγρότισσα*

Εξαιρούνται: *Λάρισα, σάρισα, γόησσα*

γ) Σχηματισμός υπερθετικού βαθμού επιθέτων

Οι βαθμοί ενός επιθέτου είναι τρεις: ο θετικός βαθμός, ο συγκριτικός βαθμός και ο υπερθετικός βαθμός. Ο υπερθετικός βαθμός σχηματίζεται:

α) **μονολεκτικά** από το ουδέτερο του θετικού βαθμού με τις καταλήξεις:

- -ότατος, -ότατη, -ότατο (π.χ. φρέσκος – φρεσκότατος, φρεσκότατη, φρεσκότατο)
- -ύτατος, -ύτατη, -ύτατο (π.χ. ταχύς – ταχύτατος, ταχύτατη, ταχύτατο) και
- -έστατος, -έστατη, -έστατο (π.χ. συνεπής – συνεπέστατος, συνεπέστατη, συνεπέστατο).

β) **Περιφραστικά** με δύο τρόπους:

- Όταν το υπερθετικό επίθετο φανερώνει πως το ουσιαστικό έχει ένα γνώρισμα στον πιο μεγάλο βαθμό από όλα τα άλλα όμοιά του, τότε βάζουμε το άρθρο μπροστά απ' τον μονολεκτικό ή περιφραστικό συγκριτικό βαθμό.

Π.χ. Ο σκύλος είναι **ο καλύτερος φίλος** του ανθρώπου.

Ο σκύλος είναι **ο πιο καλός φίλος** του ανθρώπου.

- Όταν το υπερθετικό επίθετο φανερώνει πως ένα ουσιαστικό έχει κάποιο γνώρισμα σε πολύ μεγάλο βαθμό **χωρίς να γίνεται σύγκριση μ' άλλα ουσιαστικά**, τότε σχηματίζεται με το επίρρημα **πολύ**.

Π.χ. Οι κάτοικοι είναι **πολύ φιλόξενοι**.

δ) Διπλή τελεία (·)

Η **διπλή τελεία (·)** χρησιμοποιείται:

- πριν από τα λόγια που είπε κάποιος, όταν αναφέρονται όπως ακριβώς τα είπε, τα οποία συνήθως κλείνονται σε εισαγωγικά. Π.χ. Η Κατερίνα είπε: «Θα φύγουμε σε μισή ώρα».
- όταν κάνουμε απαρίθμηση. Π.χ. Η Κρήτη αποτελείται από τους νομούς: Χανίων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου και Λασιθίου.
- όταν θέλουμε να επεξηγήσουμε κάτι. Π.χ. Ήρθαν όλοι οι φίλοι μου: ο Νίκος, η Φρόσω, η Μαρία και ο Πέτρος.
- πριν από παροιμίες και γνωμικά. Π.χ. Μια παροιμία λέει: «Όποιος βιάζεται σκοντάφτει».

ε) Εισαγωγικά (« »)

Σε **εισαγωγικά (« »)** βάζουμε:

- τα λόγια κάποιου προσώπου ακριβώς όπως τα είπε. Π.χ. Η δασκάλα ρώτησε: «Ποια είναι η πρωτεύουσα της Ελλάδας;».
- τίτλους βιβλίων, εφημερίδων, κινηματογραφικών ή θεατρικών έργων, ονομάτων πλοίων και άλλων μέσων συγκοινωνίας. Π.χ. Το διάβασε στην εφημερίδα «Αλήθεια».
- λέξεις ή φράσεις που δε χρησιμοποιούνται με το συνηθισμένο τους νόημα ή αναφέρονται ειρωνικά. Π.χ. Αντί να ντρέπεται, ήταν περήφανος για το «κατόρθωμά» του.
- διάφορες εκφράσεις, παροιμίες και γνωμικά. Π.χ. Μια παροιμία λέει: «Κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρι».

στ) Υποκοριστικά

Υποκοριστικά είναι τα ουσιαστικά που φανερώνουν ότι κάτι είναι μικρό ή το λέμε «μικρό» χαϊδευτικά. Οι καταλήξεις που χρησιμοποιούμε συνήθως για τα υποκοριστικά είναι:

-άκι (παιδάκι), **-άκος** (γεράκος), **-ίτσα** (Ελενίτσα), **-ούλα** (κορούλα), **-ούλης** (παππούλης), **-άκης** (Δημητράκης), **-ούδα**, **-ούδι** (κοπελούδα), **-ουδάκι** (σταυρουδάκι).

Μερικά ουσιαστικά σχηματίζουν περισσότερα από ένα υποκοριστικά. Π.χ. **γατούλα**, **γατάκι**, **γατίτσα**.

ζ) Επιφωνήματα

Τα **επιφωνήματα** είναι άκλιτες λέξεις με τις οποίες μπορούμε να εκφράσουμε τα συναισθήματά μας. Τα επιφωνήματα εκφράζουν:

- απορία: μπα!
- άρνηση: αμ δε! α μπα!
- έπαινο: μπράβο! εύγε! ζήτω!
- χαρά: χα, χα, χα!
- πόνο, λύπη ή στενοχώρια: αχ!, ω!, όχου!, άου!, οχ!, αλί! αμάν! ποπό!
- αηδία: ουφ! α πα πα!
- θαυμασμό: α! ο! ποπό!
- ικανοποίηση: ουφ!
- ευχή: μακάρι!, είθει!, άμποτε!
- κάλεσμα: ε!
- παρακίνηση και το αντίθετο: άιντε!, άμει!, μαρς!, αλτ!, στοπ!, σουτ!

Ύστερα από τα επιφωνήματα βάζουμε **θαυμαστικό**.

Π.χ. **Μπράβο!** είπε η δασκάλα. — **Οχ!** το κεφάλι μου — **Μακάρι!** Αυτό θα ήταν υπέροχο.

η) Ορθογραφία ουδέτερων ουσιαστικών σε -(i)ο

Τα **παροξύτονα ουδέτερα ουσιαστικά** που τελειώνουν σε **-(i)ο** και φανερώνουν **τόπο** γράφονται με **έψιλον γιώτα** (ει). Π.χ. **σχολείο**, **φαρμακείο**, **βιβλιοπωλείο**, **ζαχαροπλαστείο** κτλ.

